



EAPC blog

1917: dol nacional – Aurora Madaula

🕒 17 de gener de 2017



L'1 d'agost d'enguany farà cent anys de la mort d'Enric Prat de la Riba, primer president de la Mancomunitat i fundador de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya (EAPC). La seva mort va provocar una gran commoció i va estendre el dol entre la societat i la política catalanes en la mesura que Prat havia esdevingut un líder nacional, per damunt de les diferències polítiques.

«Barcelona 1, 10 de la noche. En Castelltersol ha fallecido el presidente de la Diputación de Barcelona y de la Mancomunidad catalana, el Sr. Prat de la Riba.

Después del doctor Robert, la figura de este hombre ilustre fue la más saliente del regionalismo catalán. Prat de la Riba consagró todos sus entusiasmos y sus energías a organizar el vigoroso partido en que militaba y a encauzar, para aprovecharlas mejor, las fuerzas que en Cataluña respondían a aquellos ideales. Profundamente enamorado de su región, Prat de la Riba se resistió a abandonarla ni aun para ostentar su representación parlamentaria. Si hubiese querido, hubiese sido en Madrid la primera figura del catalanismo como lo era en Cataluña. Pero su ambición era más noble, más abnegada, más distante de exhibiciones y de egoísmos.»

Així anunciava la mort d'Enric Prat de la Riba el diari *ABC*, una de les principals capçaleres de la premsa de Madrid, com també ho feren altres diaris de la capital espanyola com ara *El Imparcial*, *La Correspondencia de España*, vinculada als militars, *El Diario Universal* o *El Socialista*, diari oficial del PSOE, que va ser el rotatiu que va dedicar-li les paraules més crítiques.

El president de la Mancomunitat de Catalunya va morir a la seva vila natal, Castellterçol, l'1 d'agost de 1917, després d'una malaltia que contragué arran d'haver estat empresonat pel consell de guerra que el condemnà el 1902 com a director del diari *La Veu de Catalunya*, portaveu de la Lliga Regionalista. La persecució del diari era un intent més de frenar l'avanç del catalanisme polític conservador que havia triomfat a les eleccions a Corts de 1901 amb la defensa de l'autonomia i de l'economia catalanes.

Prat de la Riba va plantejar que per al desenvolupament de Catalunya calia posar en marxa un programa de nacionalització del país. Era això el que va combatre l'espanyolisme que hauria volgut domesticar el regionalisme català i trobava inadmissibles els arguments del nacionalisme pràtià. Prat de la Riba proposà la modernització de la societat espanyola, i per extensió de l'Estat, a partir del desenvolupament del nacionalisme català, entès com el motor d'aquesta modernització, tant Catalunya endins com Catalunya enfora. Un nacionalisme que se centrà en la defensa de la llengua i la cultura catalanes, però també en la idea renaniana que la nació és la unió voluntària i, sobretot, "un plebiscit quotidià". Entendre la nació "com una afirmació perpètua de vida", acceptada voluntàriament, va allunyar Prat de la Riba i el seu nacionalisme de l'etnicisme d'altres nacionalismes del segle XIX.

La nació es faria realitat a través de la política de la Mancomunitat, dibuixant els límits geogràfics de la nació imaginada. El desenvolupament nacional a través d'un projecte polític estén la nació al territori, en millora les comunicacions amb la construcció de carreteres, ponts i xarxes ferroviàries, porta la modernitat del telèfon als pobles i posa la cultura a l'abast de tothom a través de la creació de la xarxa de biblioteques populars, sense menystenir la cultura d'elit.

L'obra de Prat va adquirir rellevància amb la implantació de la Mancomunitat de Catalunya i la seva elecció com a primer president el 1914, però la seva figura s'havia anat fent popular pel seu coratge polític i periodístic, ja fos des de les pàgines de *La veu de Catalunya*, o des de les columnes de *La Renaixensa*, en les quals el 1897 ja contestava les denúncies de la premsa madrilenya contra el missatge que els nacionalistes catalans havien enviat al rei de Grècia, Jordi I, en defensa de la revolta de Creta i contra l'ocupació turca:

«Los diaris patrioters de Madrid trovan lo missatge al Rey de Grecia antipatriotich. Parlemne.

Si la patria dels catalans fos Espanya, en lo sentit real de la paraula, no en la accepció geogràfica ni en la política, tindrian rahó de sobres. Pero han d'entendre, per mes que'ls costi y sia pel seu temperament y'l seu orgull molt dur d'apendre, que Espanya es una cosa molt diferenta de lo que'ns havien fet creure; que la nacion española y la patria española son noms inflats per la supèrbia dels que'ns governan; que al cap-de-vall, dessota'ls plechs d'aqueixas aparatoses expressions no s'hi amaga altra cosa que'l fet viu de la dominació que'l poble castellà ha organitzat y usufructúa sobre'ls demés pobles que l'etzar ó la forsa de las armas han posat sota son poder».

Amb el catalanisme polític, Prat de la Riba va qüestionar l'Estat espanyol amb una crítica duríssima al sistema colonial, fins al punt que es posicionà a favor del dret a l'autodeterminació de les colònies, tot i que no va reclamar-lo mai per a Catalunya. L'evolució política i cultural de Prat de la Riba comença quan va assumir la presidència del Centre Escolar Catalanista el 1890. El 1892 va ser escollit secretari de l'assemblea que redactà les anomenades *Bases de Manresa* —de les quals enguany també es commemora el 125è aniversari—, i el 1907 va esdevenir president de la Diputació de Barcelona, la porta que el portà a ser elegit el primer president de la Mancomunitat de Catalunya el 1914. L'any 1922, l'escriptor Joaquim Ruyra va descriure'l així: «Parlava correctament però no era cap orador; raonava amb claríssima lògica, però no podia ocupar cap lloc distingit entre els filòsofs; posseïa una sòlida instrucció, però no era un erudit; escrivia bé, però no era un literat que produís sensació per la seva força imaginativa ni pel seu enginy; examinant-lo analíticament, un hom no el trobava gran per cap dels seus caires». I tanmateix, va esdevenir aquell «seny ordenador» català, tal com va qualificar-lo Eugeni d'Ors. El lideratge del primer president de la Mancomunitat es forjà en l'ambició i en la convicció que calia envoltar-se dels millors professionals per tal de cobrir les seves mancances i bastir la nació.

Després de ser embalsamat i vetllat a l'Ajuntament de Castellterçol pels consellers de la Mancomunitat, diputats provincials i alguns senadors, el cos del president de la Mancomunitat fou traslladat a Barcelona i el seguici fúnebre va ser rebut per tots els pobles per on passava, i en arribar a la ciutat comtal va ser exposat a la capella de Sant Jordi de l'actual Palau de la Generalitat, on fou rebut amb les banderes a mig pal en senyal de dol i envoltat per totes les associacions catalanistes. Al ple de l'Ajuntament de Barcelona, l'alcalde, el senyor Duran i Ventosa, li dedicà un discurs de reconeixement abans d'anunciar l'ofrena de la ciutat d'un panteó al cementiri del sud-oest, que és com es coneixia popularment el cementiri de Montjuïc, i decretar que s'encenguessin tots els fanals per allà on passés la comitiva fúnebre el dissabte 4 d'agost, dia de l'enterrament.

«La desfilada de la gent que va a visitar-lo sembla que mai hagi d'acabar-se, tot el matí no ha parat ni un moment. Es fa amb un ordre i devoció corpredors», escrivia el cronista de *La Veu de Catalunya* el 5 d'agost de 1917. Entre les personalitats que assistiren a l'enterrament de Prat cal destacar, com ho feren els diaris de l'època, els representants de les Diputacions, l'arquebisbe de Tarragona i el bisbe de Girona, representacions de les escoles catalanes, els cònsols de «la majoria de les nacions amb representació a Barcelona», i polítics destacats, com ara Francesc Macià, Alejandro Lerroux, Hermenegildo Giner de los Ríos, Marcellí Domingo, alcaldes de «quasi tota Catalunya» i una representació dels nacionalistes bascos del Bizkai Buru Batzar (l'òrgan de direcció superior del Partit Nacionalista Basc) i de la Diputació de Biscaia.

La comitiva fúnebre va recórrer en silenci entre la gernació que omplia els carrers de la ciutat, on no hi faltaren representants de les associacions de periodistes, les delegacions de les escoles d'oficis i arts creades per la Mancomunitat, associacions d'oficis, ateneus i un llarg etcètera d'organismes, unions, centres culturals, casinos i aliances que acompanyaren el recorregut del fèretre des del carrer del Bisbe i la Catedral fins a la plaça Catalunya, per dirigir-se després Rambles avall. Els balcons estaven engalanats amb crespons negres, i destacava especialment la gran balconada de Foment del Treball Nacional. Les botigues dels carrers per on va passar la comitiva fúnebre eren tancades i els fanals encesos, com havia decretat l'alcalde, per respecte al president de la Mancomunitat. Quan el fèretre va arribar al monument de Colom, un aeroplà de l'Escola Catalana d'Aviació va planejar damunt del fèretre. Havia de llançar-li flors des de l'aire quan arribés a Montjuïc però va desistir de fer-ho en fer-

se fosc sense que la comitiva hagués pogut arribar al cementiri. Quan el cap era a Colom, la cua encara no havia sortit de la plaça Sant Jaume, on els Mossos d'Esquadra, vestits de gala, custodiaven l'entrada principal amb la portalada entreoberta, en senyal de dol.

El gran enterrament d'Enric Prat de la Riba demostra la popularitat que havia assolit quan es va morir, similar a la dels grans personatges que també van protagonitzar enterraments multitudinaris, com ara Jacint Verdaguer, el 1901, o Francesc Macià, el 1933. L'obra va perdurar i va continuar amb el seu successor a la presidència de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, fins que la dictadura del general Primo de Rivera va suprimir-la el 1924. Amb tot, la figura de Prat de la Riba va anar creixent un cop traspassat i a pesar dels embats de l'espanyolisme. El poeta Josep Carner va dedicar-li uns versos per remarcar-ne, precisament, la grandesa política i la importància de la seva obra:

In memoriam

En la mort d'Enric Prat de la Riba

De cara a la muntanya, rebec contra el dolor,

jo sento el vent, on sonen, abans de la tardor,

d'una elegia heroica oboès i timbales.

Tot és el vent, el vent, que sap plorar amb les ales.

II

Oh gran muntanya nua, egregi monument!

Ta nuditat conhorta mon dol secretament.

Oh cim agut, immòbil membraça de la glòria!

L'altura, ensems, és l'ara i l'eina immolatòria.

III

Ve de les valls remotes la blanca processó

de boires. ¿Una massa confosa amb un penó?

¿Un tàlem dolç que branda amb encensers devora?

¿Una renglera llarga d'estranya gent que plora?

Oh cim, tota la boira s'ajeu i es va desfent.

Mentre les vides nostres van desfilant migrades,

tu creixes en arbredes, i fonts, i fondalades.

Tu restes. És la boira només qui es torna absent.

Aurora Madaula

Historiadora. Investigadora del Grup de Recerca en Estudis Nacionals i Polítics Culturals (GRENPoC) de la Càtedra Josep Termes de Lideratge, Ciutadania i Identitats de la Universitat de Barcelona.

◆ ANYPRATDELARIBA, AURORA MADAULA, CATALANISME, CENTENARI, DOL NACIONAL, ENRIC PRAT DE LA RIBA, ENTERRAMENT, MANCOMUNITAT DE CATALUNYA, NACIONALISME